

Cijene trebaju pokazati ekološku istinu^{*}

Ernst U. von Weizsäcker

Institut für Europäische Umweltpolitik e.V., Njemačka

1. UVOD

Slom birokratskog socijalizma uslijedio je uglavnom zbog teškog ekonomskog neuspjeha. Nedostatak fleksibilnosti jedan je od izraza slabosti birokratskog sustava. Tržišta su prilagodljivija i fleksibilnija. U kojem smislu fleksibilnija? Ona dopuštaju cijenama da se mijenjaju u skladu s ponudom i potražnjom. Birokracije ne bi dopustile da cijene pokažu ekonomsku istinu o ponudi i potražnji. Odatle golemo rasipanje određenih roba bez obzira na troškove njihova obnavljanja i notorna nestašica mnogih roba.

Ponuda i potražnja su čimbenici koji se moraju odraziti na strukturu cijena. U ovoj mjeri u kojoj ekonomske reforme na Istoku vode takvim cijenama, njihov povoljan utjecaj sigurno neće izostati. Ili doktrina prepuštanja svega tržištima ima tri osnovna nedostatka. Jedan je društvena nepravda. O njoj su se u bogatim državama na prihvatljiv način pobrinuli sustavi socijalne sigurnosti. Drugi nedostatak čine međunarodni nesrazmjeri. Kako navodi urugvajski povjesničar Eduardo Galeano: međunarodna podjela rada znači da se neki specijaliziraju u pobjeđivanju, a neki u gubljenju¹. Ovaj tekst ne može se sustavno baviti tom prijepornom temom koja je, naravno, najznačajnija za trgovačke odnose Sjever – Jug.

Treći glavni nedostatak dogme o neograničenom tržištu jest uništenje okoliša. Same po sebi, tržišne cijene ne pokazuju ekološku istinu. Ugrožavanje okoliša je gotovo uvijek »jeftinije« od ekološki održive proizvodnje. Priroda kroz duže razdoblje uglavnom ne iskazuje svoju cijenu. Iscrpljenost i zagađenost počinju utjecati na tržišta tek kad postanu veoma primjetni. Iscrpljenost resursa i teška zagađenost svojstveni su onom ekonomskom i tehnološkom stanju u kojem je uobičajeno uništavanje i zagađivanje okoliša. Kao što svaka veća promjena navika ima svoju cijenu, tako se i prve godine zaštite okoliša smatraju »skupima«. Stoga se neko vrijeme čini kao da si manje bogate zemlje ne bi mogle »priuštiti« zaštitu okoliša.

Ovaj tekst se bavi drugim nedostatkom. Zasnovan je na pretpostavci da si nitko od nas ne može »priuštiti« tržišno gospodarstvo ako ne oblikujemo cijene koje pokazuju ekološku istinu. (Još manje si možemo »priuštiti« birokratski socijalizam, jer se taj sustav dokazao kao još gori u oblikovanju cijena koje pokazuju ekološku istinu!).

^{*} Ovaj tekst Ernsta U. von Weizäckera prezentiran je u sklopu pete radne skupine (»Veza znanosti i politike«) konferencije *Sustainable Development, Science and Policy*, Bergen, 8–12. svibnja 1990. Izvornik: "Prices should tell the Ecological Truth", *Sustainable Development, Science nad Policy: The Conference Report* (1990), str. 523–535, Oslo: NAVF.

1 Navedeno iz: Brown, Lester et al.: *State of the World 1990*, WW Norton, New York, London 1990, str. 140.

2. ZNANOST I POLITIKA

Ova je Konferencija posvećena održivom razvitku, znanosti i politici. Kakva je uloga prirodnih i društvenih znanosti u dostizanju održivog razvitka i oblikovanju cijena koje pokazuju ekološku istinu? Vidim najmanje šest različitih zadaća:

1. Prirodne znanosti mogu pomoći pri definiranju »održivosti« upotrebe resursa, razina zagađenosti, emisija plinova koji uzrokuju efekt staklenika itd. One mogu ukazati na specifične opasnosti po okoliš, raznolikost oblika života, vodene resurse, plodnost tla, ljudsko zdravlje itd. Takvi nalazi bili bi korisni za svaku procjenu »cijena« koje neposredno plaćamo kada dopuštamo daljnju degradaciju okoliša.

2. Znanosti o okolišu bi trebale načiniti procjenu onoga što je dosad, tijekom dvadeset godina politike okoliša, postignuto. Postavljanje standarda za kvalitetu zraka i vode ili za emisije bila je tipična metoda. Kvaliteta zraka i vode se na Zapadu poboljšala. No, mnogi drugi čimbenici su se pogoršali. U svojoj knjizi »Erdpolitik«² ukazujem na pet područja krize na kojima klasična politika okoliša nije spriječila daljnje veliko pogoršanje. Tih pet područja jesu: energija, prijevoz, poljodjelstvo, raznolikost oblika života i Treći svijet općenito. Skupa daljnja poboljšanja standarda kvalitete u stilu Zapada neće riješiti opću krizu okoliša. Znanosti o okolišu pozvane su otkriti načine i sredstva za otklanjanje neriješenih problema.

3. Ekonomske znanosti mogu pomoći procjenjujući štete u ekonomskim terminima. One bi, osobito, u tom smislu trebale razviti izvjesnu sposobnost predviđanja: jednostavno nije dovoljno promatrati ponašanje tržišta, jer današnja tržišta ne reflektiraju sama po sebi dugoročne nestašice i dugoročne katastrofe.

Osim toga, ekonomija će morati naučiti kako izbjeći umanjivanje vrijednosti budućih prirodnih dobara³. U konvencionalnoj ekonomiji, neka imovina koja će biti na raspolaganju za deset godina tek je upola toliko vrijedna kao ista imovina dostupna danas, ovisno o interesnoj ili diskontnoj stopi. Takvim proračunom jednostavno je dokazati da ukupna dobra svjetskog okoliša koja će biti raspoloživa godine 3000. danas vrijede manje od pennyja, ako pretpostavimo diskontnu stopu od, recimo, pet posto godišnje. Kako je ovaj rezultat posve apsurdan i metoda mora biti apsurdna.

4. Humanističke znanosti (*humanities*) mogu pridonijeti razumijevanju ljudskog ponašanja, sklonosti potrošača, pohlepe, stavova prema prirodi, kulturne promjene te načina i sredstava da se na navedeno utječe naobrazbom i informacijom.

5. Tehničke znanosti mogu pomoći u razvijanju nove generacije tehnologija pogodnih za održivi razvitak.

6. Društvene i političke znanosti trebale bi rasvijetliti koje zemlje i koji dijelovi društva su najsnažnije pogođeni mjerama koje bi mogle biti poduzete, npr. u cilju smanjivanja globalnog zatopljenja. Društvene znanosti mogu pripremiti obrasce sukoba koji se javljaju i njihova rješenja.

Međutim, svi ti pristupi su prilično uobičajeni. Bilo bi vrlo naivno očekivati bilo kakav veći utjecaj na naša društva ako bi znanosti samo isporučivale svoje rezultate i mudrost i pustile na volju političkoj areni da ih uzme ili ne uzme u obzir.

Ono što je potrebno kao dopuna za tih šest, uglavnom disciplinarnih, doprinosa znanosti jest jedan interdisciplinarni pristup pitanjima održivosti i razumijevanje mehanizama koji i dalje vode naš svijet u ekološku katastrofu.

2 v. Weizsäcker, Ernst U.: Erdpolitik – Ökologische Realpolitik an der Umwelt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1989.

3 Repetto, Robert: Ecology And Global Economy, Background paper prepared for the Interaction Council Meeting Feb. 10–11, 1990, WRI, Washington.

U uvodu je već spomenuta jedna važna naznaka o prirodi tih mehanizama: to je tržišna ideologija kombinirana s lažnim cijenama i moralom u kojem je dopušteno sve što izgleda ekonomski razumno i što nije eksplicitno zabranjeno zakonom. Ova mješavina može se nazvati i Zapadnim kredom, koji se pokazuje neodrživim.

3. NEODRŽIVI RAZVITAK

Komunistički kredo se srušio, a kredo Zapada je neodrživ. Riječ je o eksplozivnoj tvrdnji. Ako je ta tvrdnja istinita, morat ćemo razmišljati i djelovati znatno radikalnije no što smo to navikli u našoj mirnoj znanstvenoj zajednici. Prije no što ćemo moći učiniti taj korak, izgleda da nam je potrebna određena potkrepa gornje tvrdnje. To zapravo i nije tako teško. Trebamo pogledati današnje stope destrukcije za koje navodim samo nekoliko indikativnih brojki.

Trenutno svake sekunde gubimo približno

3.000 m² šuma;

1.000 tona površinskog tla;

1.000 m² naseljive zemlje koja se pretvara u pustinju.

Zauzvrat svake sekunde proizvodimo oko

1.000 tona plinova koji uzrokuju efekt staklenika i

1.000 tona otpada.

Jasno je, da je to neodrživo. Pa ipak, to se čini uglavnom u službi bogatog Sjevera, u službi onih koji kažu da je dopušteno sve što se čini ekonomski razumnim i što nije eksplicitno zabranjeno zakonom. Mi na Sjeveru, koji smatramo da je gotovo sve dopušteno, trošimo prema gruboj procjeni deset puta više energije per capita nego ljudi u zemljama u razvoju. Trošimo i oko deset puta više vode, zemlje, ruda i biomase per capita. Kada bi naše stope potrošnje per capita bile proširene na pet, šest ili više milijardi ljudi, globalni okoliš bi posve propao za manje od pet godina. I taj bi slom bio ireverzibilan za vrlo dugo vrijeme, za razliku od sloma na Istoku.

Usprkos ove očite kolizije između Zapadnih stopa potrošnje, aspiracija koje pet milijardi ljudi razvija prema Zapadnom bogatstvu i ekoloških granica, izgleda da smo mi na Zapadu odlučni da se držimo našeg vlastitog modela bogatstva i da ga širimo na druge zemlje.

4. NOVI MODEL BOGATSTVA

Razlog što ostajemo pri našem vlastitom neodrživom modelu bogatstva jest taj što ne možemo lako zamisliti, ako uopće možemo, drugačiji tip bogatstva. Žrtvovati naše stope potrošnje energije, vode, ruda itd. izgleda istovjetno odustajanju od našeg blagostanja. No čini se da danas ne razmatramo nikakvu veću promjenu u našim stopama potrošnje.

Kako bi naše Zapadno društvo reagiralo kada bi nam netko pokazao da bismo trebali održati naše blagostanje, čak ga znatno i unaprijediti, a ipak drastično smanjiti naše stope potrošnje? Prvo, naravno, ljudi u to ne bi povjerovali. Stoga vidim svoj prvi zadatak u tome da pokažem da je to moguće. No, drugo, ako bi se i pokazala tehnička provedivost, ljudi bi rekli da je to nemoguće ostvariti. Stoga će moj drugi zadatak biti da pokažem kako to učiniti.

Posvetimo pozornost najprije prvom izazovu. Razmotrimo problem zemljišta. Da

li nam je na Sjeveru potrebno sve više zemlje, da bismo živjeli bolje? Nije li moguće vratiti nešto zemlje prirodi i još uvijek živjeti bolje? Upravo to se danas događa u poljodjelstvu u EZ-u. Naša produktivnost je toliko porasla da proizvodimo više no što bismo mogli pojesti. Logična posljedica je javno podržan program odmaranja zemljišta. Također ne izgleda nužnom upotreba sve više zemljišta za zgrade i ceste. U pokrajini Nordrhein-Westfalen počelo je ponovno pretvaranje nekih cesta u prirodno zemljište. Kad bi se prijevoz roba i putnika na velike udaljenosti ograničio na željeznicu i vodene puteve, u većem dijelu EZ-a ne bi bilo nikakve potrebe za novim autoputevima.

Razmotrimo energiju. Dokazano je⁴ da je tehnički provediv u prosjeku dvostruki porast efikasnosti upotrebom postojećih tehnologija i potencijala u zamjeni energetske intenzivnih roba (kao što je aluminij iz boksita ili pileće meso iz masovne poljodjelske proizvodnje) niskoenergetskim robama (npr. drvo ili povrće i pileće meso koje nije proizvod masovnog uzgoja). Ako se uzmu u obzir promjene unutar sistema (od cesta na pruge), promjene u ponašanju i tehnološki progres, još jedno udvostručenje nije nevjerojatno.

Stoga izgleda da potrošnja energije dopušta dvostruko ili trostruko smanjenje bez značajnijih gubitaka za blagostanje. Međutim, neke od promjena poput prijelaza s cesta na pruge u prijevozu roba, a bez gubitka kvalitete usluge, zahtijevat će infrastrukturne inovacije (brza kontejnerska izmjena između vlakova, te između vlakova i kamiona), za čije je uvođenje potrebno dvadeset ili više godina. Potrošnja vode, biomase i ruda, te proizvodnja otpada su čimbenici koji mogu biti drastično smanjeni kada tehnologije za recikliranje i izbjegavanje otpada postanu široko prihvaćena stvarnost.

Novi model bogatstva, kojeg karakterizira niska zagađenost, niska potrošnja resursa i energije i nizak stupanj uništavanja zemljišta uz istu ili bolju kvalitetu života, ne izgleda uopće utopijski s tehničkog gledišta. Pitanje koje ostaje jest: može li to biti učinjeno na ekonomski opravdan način, uz postojeću međunarodnu konkurenciju, strukturalnu inerciju našeg sustava i uz razliku u troškovima između održive proizvodnje i proizvodnje koja uključuje ugrožavanje okoliša?

5. OBLIKOVATI CIJENE TAKO DA POKAZUJU ISTINU

S ovim pitanjem vratili smo se na prijedlog iznijet u uvodu: cijene trebaju pokazivati ekološku istinu. Ali što je ekološka istina? I kojim sredstvima možemo postići da cijene pokažu ekološku istinu?

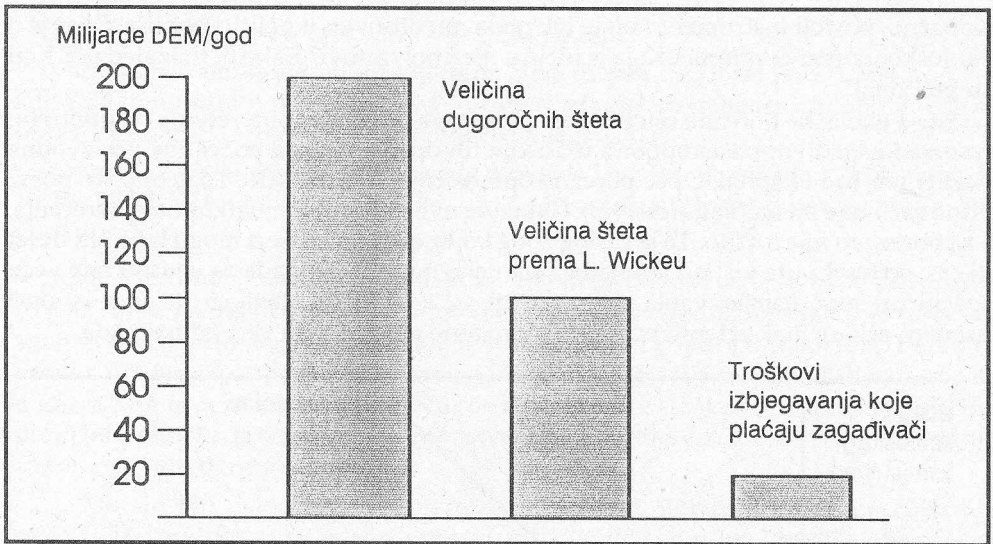
Na prvo je pitanje, što iznenađuje, mnogo teže dati odgovor nego na drugo. Ekološka istina, zapravo, nikada neće biti uspostavljena na pouzdan, kvantitativan način. No postoje indikacije o veličini o kojoj govorimo: Lutz Wicke, direktor ekonomske grane Umweltbundesamta, naše Savezne agencije za okoliš, procjenjuje godišnje štete uzrokovane od zagađivača na nekih 100 milijardi DEM samo u SRNJ, što je oko 5% njemačkog bruto nacionalnog dohotka⁵. On se ograničava na klasične čimbenike kao što su zagađenost zraka i voda, otpad i buka. No unutar tih područja on koristi ponešto slobodnije značenje riječi »štete«, npr. on računa ekonomsko smanjivanje vrijednosti nekretnina zbog prometne buke, ili pak proračunava smanjenje kvalitete zraka metodom »spremnosti da se plati«, pri čemu su ljudi pitani što bi dali da dobiju

⁴ Lovins, Amory B.: Abatement at negative cost, Acid News 2, March 1990, str. 4-7.

⁵ Lutz Wicke: Die ökologischen Milliarden, Kosel, München 1986.

ovo ili ono poboljšanje okoliša ili da izbjegnu ovo ili ono pogoršanje. Isprva sam smatrao ovu metodologiju ponešto sumnjivom. No nakon daljnjeg proučavanja vjerujem da je to legitiman način pristupa, barem onoj razini štete koju svi mi instinktivno priznajemo. No, Wickeovih 100 milijardi ne sadrže štete u određenim ne-klasičnim sektorima. On nije uključio doprinos Njemačke efektu staklenika, ozonskoj rupi, istrebljenju vrsta, uništavanju krajobraza, iscrpljivanju resursa ili bilo kojim nematerijalnim štetama. Mislim da ne bi bilo neuvjerljivo dopustiti udvostručenje ovih brojki na 200 milijardi DEM uzimajući u obzir i ove daljnje čimbenike te dugoročne i sinergetske učinke koje je teško utvrditi.

Cijena koju zagađivači plaćaju za troškove izbjegavanja (*avoidance cost*) jest, s druge strane, oko 20 milijardi DEM godišnje, što je oko pet puta manje od Wickeovih klasičnih sektorskih šteta i deset puta manje od moje procjene ukupnih šteta (Slika 1).



Vratimo se sada na drugo pitanje o instrumentima politike koji su teorijski raspoloživi da bi se premostio jaz internalizacije.

Mogli bismo odrediti vrlo stroge standarde kao što su standardi EZ-a za prisutnost pesticida u vodi za piće. Ali međunarodno usklađivanje bilo bi gotovo nemoguće. Kontrole bi bile noćna mora, a neproduktivni administrativni troškovi bi jako porasli.

Drugi instrument jest procjena utjecaja na okoliš. Ona je neophodna za makroprojekte, ali je neodgovarajuća i birokratska za sve one milijune manjih operacija.

Dalje, možemo razmišljati o pooštrenju odgovornosti za okoliš. Ponovno vrlo korisno oruđe, ali također s ograničenim dometom, ograničeno proračunljivošću šteta nakon nesreća.

Sljedeći instrument su naknade. I naknade su odlično oruđe. Ali, naknade moraju biti opravdane nedvojbenim uzročno-posljedičnim lancima između zagađivača i šteta – što nije moguće provesti za iznose od 100 do 200 milijardi. Osim toga, naknade moraju biti iskorištene za plaćanje specifičnih javnih mjera za otklanjanje zagađenosti – što nije razumno u takvim iznosima. U skladu s nedavnom studijom OECD-a⁶,

6 OECD (J. B. Opschoor and H. B. Vos): *Economic Instruments for Environmental Protection*, Paris 1989.

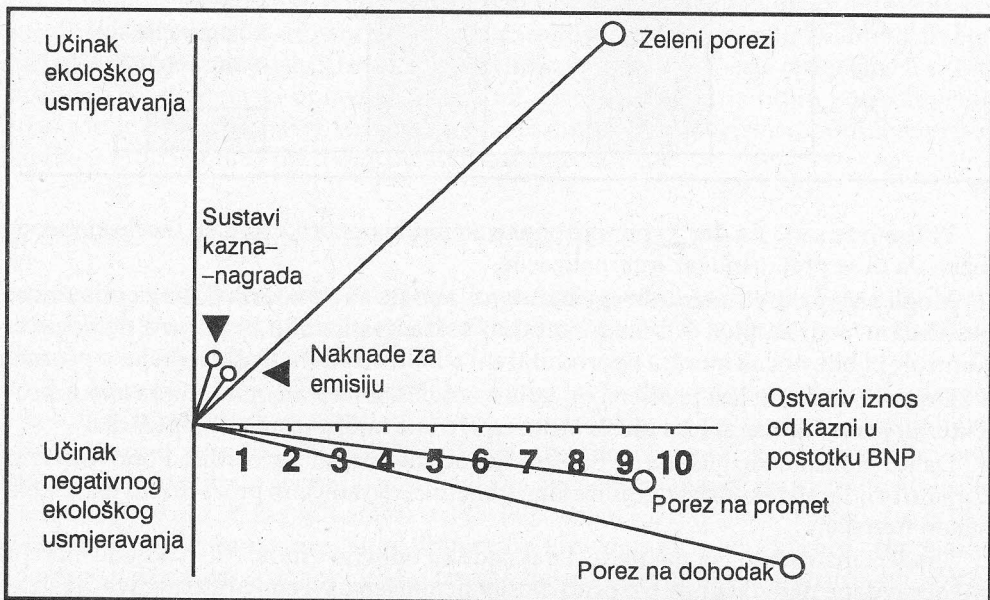
ukupni prihodi od naknada uvijek ostaju u blizini ili čak znatno ispod 0,1% brutto nacionalnog dohotka.

Vrlo privlačan i inovativan instrument su i proizvodne dozvole (tradable permits). U prošlosti se razmišljalo jedino o dozvolama za emisiju. Dozvole za emisiju, međutim, podrazumijevaju pouzdano mjerenje emisija (ili postojanje pouzdanih opunomoćenika kod onih na koje se dozvole odnose). One zemlje u kojima su mjere uobičajene kontrole emisija doživjele neuspjeh vjerojatno neće prevladati probleme mjerenja i kontrole koji su povezani s dozvolama za emisiju. Prema mojem mišljenju najvažnija arena za proizvodne dozvole su međunarodni pregovori. Dozvole za proizvodnju CFC ili CO₂ mogle bi biti važno oruđe za alokaciju. No, unutarne bi mjere usmjerene na provedbu redukcije trebale pribjeći drugim oruđima.

6. ZELENA POREZNA REFORMA

Konačno, postoji instrument koji je tek nedavno otkriven u politici okoliša. Riječ je o ekološkoj poreznoj reformi. Koja je ideja u njezinoj osnovi? Kako bi to izgledalo? Koji su problemi?

Ideja ekološke porezne reforme jest uspostava poreznog opterećenja na upotrebu resursa i zagađivnje te istodobno ukidanje tih opterećenja za poželjnije proizvodne čimbenike, rad i kapital. Opće porezno opterećenje ostalo bi isto. To je ono što porez bitno razlikuje od naknada (*charges*). Naknade uvijek povećavaju ukupna opterećenja, a za poreze to nije nužno. To je razlog zbog kojeg ekološki porezi mogu lako biti deset ili čak pedeset puta viši od naknada. Čak i ako naplata naknada za emisiju ima veću specifičnu moć usmjeravanja nego porezi – a ja pretpostavljam da ima – opći usmjerivački učinak zelenih poreza je vjerojatno mnogo puta veći od naknada.



Slika 2: Naknade za emisiju mogu imati visoku specifičnu usmjerivačku moć (efekt po ECU-u), ali ne mogu dostići vrlo visoke razine. Sustavi kazna-nagrada (u kojima su »čisti« nagrađeni novcem koji je uzet od »prljavih«) može po ECU-u djelovati još i bolje. Ali samo zeleni porezi mogu dostići svote od pet ili više posto brutto nacionalnog dohotka.

Zelene poreze ne bi trebalo uvoditi preko noći. Oni bi se mogli dvadeset ili trideset godina umjereno povećavati i konačno dostići pet ili deset posto brutto nacionalnog dohotka.

Kandidati su:

Fosilna goriva za grijanje: porezi rastu do 1 DEM (polu ECU-a) po kilogramu;

Benzin: porezi postupno rastu do 2 DEM (oko jedan ECU) po litri, jer i benzin treba platiti za destrukciju krajolika i druge vanjske troškove koji proizlaze iz cestovnog prometa;

Nuklearna energija: porezi rastu do 20 pfenniga po kwh;

Prekrivanje tla zgradama ili betonom: porezi rastu do 200 DEM jednokratno po m² za novoprekriveno tlo, a potom možda 5 DEM po m² na godinu;

Komunalni otpad: porezi rastu do 200 DEM po toni;

Opasni otpad: porezi rastu do 1.000 DEM po toni;

Određene kemikalije poput kadmija, žive, nitrata ili klora: porezi rastu do 400 DEM po toni (nitrati) ili 10.000 DEM po toni (kadmij), što treba izračunati tako da su porezi nešto viši nego troškovi zamjene ili izbjegavanja;

Određene emisije poput sumpornog dioksida i dušikovih oksida: porezi rastu do 10.000 DEM po toni; ili emisije CO₂ – ako već nisu pokrivena porezima na fosilna goriva.

Kakvu god poreznu politiku odabrali, a koja bi udvostručila ili učeterostručila tržišne cijene po okoliš nepovoljnih proizvodnih čimbenika, iznos nikad ne može biti znanstveno izračunan. S porezima je uvijek tako (za razliku od naknada). Porez na promet (VAT) u Japanu je 3%, u Britaniji 14%, u Irskoj 25%, i nema nikoga tko bi mogao, u znanstvenim terminima, obrazložiti to nesuglasje. Zeleni porezi trebaju prije biti predmet političke procjene nego znanstvenog motrenja. Ipak, zeleni porezi trebaju zadovoljiti određene kriterije:

1. Moraju biti uvjerljivi: lanci uzroka i posljedica moraju u najmanju ruku biti prihvatljive pretpostavke, a iznosi trebaju biti takvi da se mogu braniti s obzirom na dugoročne i opsežne štete.

2. Moraju biti jednostavni, jasni i laki za prikupljanje, uključujući i zemlje u razvoju.

3. Moraju biti pravedno raspodjeljeni; negativne učinke raspodjele (npr. iz poreza na gorivo) treba nadoknaditi socijalnom politikom.

4. Treba ih uvoditi oprezno i polako, a ne šokantno, tako da gospodarstvo ne trpi veće gubitke zbog stečaja ili upropaštenih investicija. Kompatibilnost s zdravim gospodarstvom uvijek je presudan kriterij u politici okoliša.

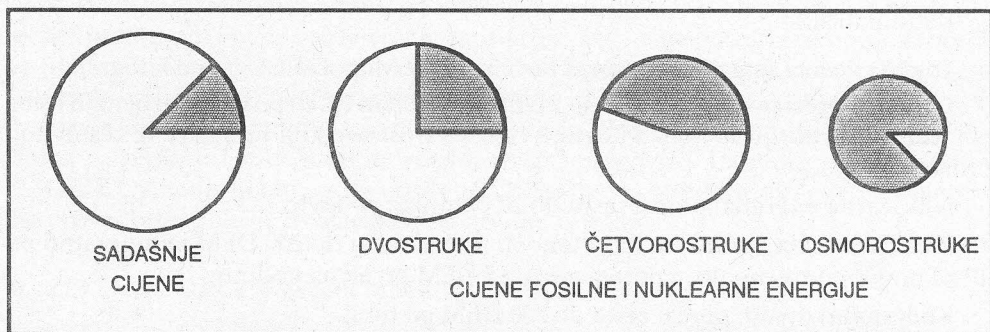
5. Morao bi postojati određen stupanj internacionalne usklađenosti. U kontekstu godine 1992. očit bi cilj trebao biti usklađivanje odgovarajućih poreza na najvišoj mogućoj razini, npr. poreza na benzin na razini u Italiji ili poreza na diesel gorivo na razini u Irskoj.

6. Samo u izuzetnim slučajevima državni prihod treba namijeniti za tako specifične svrhe kao što je npr. fond za očuvanje prašuma.

Zeleni porezi vjerojatno imaju silnu snagu usmjeravanja. Tržišta roba, usluga i tehnologije primit će time ogromni poticaj za pomak prema rješenjima boljim za okoliš.

Potražnja za energijom bitno će se smanjiti, a udio obnovljivih izvora će rasti, kao što je prikazano na *Slici 3*.

POTRAŽNJA ZA ENERGIJOM I DOSTUPNI POSTOTNI UDIO SOLARNE ENERGIJE (gruba procjena)



Slika 3: Gruba procjena o tome što bi se dogodilo sa potražnjom energije (veličina kruga) i obnovljivim izvorima (zasjenjena područja) ako bi cijene fosilne i nuklearne energije ostale nepromijenjene (prvi krug), ako se cijene udvostruče (drugi krug), ako se učetvororstuče (treći krug) i ako se povećaju osam puta (četvrti krug).

Čisti i energetski djelotvorni proizvođači ostvarili bi mnogo veći profit nego danas jer bi zaradili na smanjenjima starih poreza, a ne bi mnogo davali za nove poreze. Prijevoz bi postajao sve skuplji, ali bi time lokalna proizvodnja ponovo dobila svoje mjesto. Ekonomisti će morati naučiti da je jeftin prijevoz bio skupa i destruktivna iluzija. Pod uvjetom da strukturalne promjene teku glatko, neće se pojaviti nikakvi makroekonomski gubici zbog uvođenja zelenih poreza. Wallace E. Oates, američki ekonomist, vjeruje da naši sadašnji porezi nanose gospodarstvu više zla od ekološkog poreza. To je povezano s činjenicom da sadašnja porezna politika stavlja teško breme na tako poželjne stvari kao što su dodatna vrijednost i ljudski rad.

Postoje naravno i neki prigovori. Tu mogu raspraviti samo pet:

1. Ekološki porezi sami po sebi ne proizvode fondove za javne ekološke programe. Moj odgovor: to je istina, ali jaki usmjerivački efekt zelenih poreza nije ovisan o javnim troškovima. Ekološki programi ne trebaju biti privilegirani. Oni moraju biti dovoljno atraktivni da u parlamentarnom odboru za proračun konkuriraju školstvu, cestama i vojsci. Ako nam treba novac za međunarodne fondove za rješavanje problema »efekta staklenika« ili za očuvanje raznolikosti biljnog i životinjskog svijeta, a ja vjerujem da nam treba, neka o tome odluči Parlament. Jedino ako izgleda politički lakše osnovati fond povezan s nekim zelenim porezima, može se opravdati iznimka od tog pravila. Ako pak zelene poreze shvatimo ponajprije kao opći i pogodan financijski instrument za ostvarenje naših ekoloških snova, nećemo ih uspjeti učiniti većim od sadašnjih naknada, a time će izostati usmjerivački efekt.

2. Ekološki porezi pokazuju tendenciju smanjivanja. Moj odgovor: tijekom dvadeset ili više godina izgradnje ukupni prihodi od ekoloških poreza trebaju se povećavati, čak i ako gospodarstvo uspije značajno smanjiti zagađenost i potrošnju prirodnih resursa. Nakon tog razdoblja država ih može dalje povećavati ili postupno vratiti na sadašnju razinu tradicionalnih poreza.

3. Kako da ikad postignemo međunarodnu usklađenost? Moj odgovor: moramo pokušati. Za Mediteran i zemlje u razvoju atraktivna je ideja poreza koje je lakše sakupljati, a teže izbjeći no sadašnji porez na dohodak ili porez na promet. Također, u zemljama s nerazvijenom ekološkom administracijom zeleni porezi mogu biti mnogo realističniji instrument od ambicioznih standarda za poboljšanje ekološkog stanja ili

barem za zaustavljanje destrukcije. U svakom slučaju, zemlje koje uvedu zelene poreze ne moraju previše brinuti sve dok ne podignu ukupnu razinu poreza.

4. Ekološki porezi neće nikad točno odražavati vanjske okolnosti. Moj odgovor: naravno da neće, ali to ne uspijevaju ni sadašnji instrumenti, a sadašnji porezi su još i gori. Uprkos tome, za neke probleme okoliša drugi instrumenti kao npr. strogi standardi emisije, sustav povrata, proizvodne dozvole ili stroga odgovornost djelovat će bolje od poreza. Ali zeleni porezi služit će kao moćan glavni motor koji upućuje u pravom smjeru.

5. Ekološki porezi su društveno nepravedni. Moj odgovor: to potpuno ovisi o redistribuciji prihoda. A oni »siromašni« ljudi koji čine nesrazmjernu štetu okolišu (npr. oni koji se voze po 50 km dnevno privatnim automobilom do posla u kemijskoj tvornici) morati će promijeniti svoje životne navike, što nije nepravedno.

Čini se vjerojatnim da će, uz snažan poticaj, zeleni porezi jako ubrzati pomak ka novom modelu bogatstva. Za gospodarstvo će biti dobro da ima pouzdan i predvidljiv trend i to u smjeru koji je racionalan i koji se daje braniti.

7. IZGLEDI ZNANOSTI I POLITIKE

Zaključujući ovaj tekst vraćam se na pitanje o tome što mogu učiniti znanosti.

Počet ću sarkastičnom tvrdnjom: znanosti, osobito ekonomija, tehničke i prirodne znanosti zloupotrebljavaju se više od stoljeća da bi se ubrzalo neodrživo uništavanje okoliša. One moraju postati svjesne svoje uloge u toj prljavoj igri i razviti smisao za otpor protiv toga.

Ni sljedeća tvrdnja nije mnogo prijateljskije raspoložena prema prošloj ulozi znanosti. Kad je kriza okoliša jednom postala očita javnosti, znanosti su upregnute u beskrajno ispitivanje detalja te krize. U međuvremenu, zahuktali »napredak« u razaranju prirode nastavljen je bez ograničenja. Znanstvenici gotovo nikad nisu ustali protiv tog razvitka, već je, uglavnom, tek nekolicina hrabrih avanturista o tome govorila i protiv toga protestirala. Ipak, ima mnogo vrijednih znanstvenih priloga koji su napokon pridonijeli promjeni takvog usmjerenja politike: otkriće ozonske rupe, dinamike uništenja šuma u bazenu Amazone i na mnogim drugim mjestima u svijetu, opasnost od širenja pustinja, prijetnje raznolikosti vrsta i klimatskoj stabilnosti.

Osjećam, usprkos svemu, da bi se u novom krugu uključivanja znanosti u zaštitu prirode, osnove našeg života, znanstvenici trebali više politički uključivati u nastojanje da naše gospodarstvo u cjelini postane ekološki iskrenim, tj. da cijene iskažu istinu. Sve što sam predložio glede ekološke porezne reforme zahtijevat će u primjeni detaljna određenja i prilagodbe. Znanstvenici svih zemalja i svih disciplina pozvani su da surađuju na tom zadatku, koji (barem prema mojem ukusu) nije ništa manje fascinantan od istraživanja hormona rasta stonoge.

Preveli:

Nenad Karajić
Krešimir Kufrin
Tomislav Smerić